

antropomorfizmusok (Gab földisten és Nut égistennő) vagy az akarat bölcséletének megtestesülése (a hieroglifák mágiája). Ezekből pedig szinte maguktól értetődően következnek olyan, ma is napirenden lévő kérdések, mint a nyelvi játékok kapcsán feltárható dolog–nyelv viszony vagy név és forma egybejárása és különbözősége.

Rendkívül tanulságos és továbbgondolásra érdemes az epilógus, ahol a betű csodájának, kultuszának és rejtett atomizmusának színét és visszaját egyaránt vizsgálhatjuk. A színe a képi gondolkodás alig kitapintható, ám mégis létező hatáira utal, s ezt érzékelteti a munka egésze. A visszaját pedig a kritikában ölt testet, a multikulturalizmus szétterjedeztetett és teljességre egyáltalán nem törekvő ideologikumával összefüggésben. Ám mindez annak a történeti folyamatnak a láttatása nyomán lép elénk, aminek keretében a hang és betű késő antik kultusza, a vele egybefonódott képnélküliség s az általa megidézett irracionális a transzcendens felé, az elvont, Egyetlen Isten felé mutat, jelentős mértékben meghatározva az emberiség azt követő kultúráját.

Az már ránk mért feladat, hogy vissza tudjuk-e állítani hang, betű és kép egymásmellettiségét, valamint képesek vagyunk-e ismét a gondolkodás lényegi kérdéseire összpontosítani. Ebben segíthet a filozófia előtti filozófia útkeresése,

s a jelen könyv nagy ívű problémafelvetése is.

BOHÁR ANDRÁS

(Típus Kiadó, Budapest, 2003,
338 oldal, 3300 Ft)

Mindentudás Egyeteme III.

Szóval ott tartottam, hogy a *Mindentudás Egyeteme* (ME) könyvsorozatról mindennél érdekesebb, ám gyakorlatilag lehetetlen recenziót írni. Innen folytatom. Ha a múltkor (Szépirodalmi Figyelő, 2004/3.) általános értékelést próbáltam megfogalmazni az első két kötetről, kifejtve, hogy igyekeztem miért van eleve kudarcra ítélve, most hadd válasszak ki egyetlen előadást, amely által megvilágítható az ME vállalkozásának szükségessége s egyúttal sikeressége.

Elsődlegesen humán érdeklődésű ember lévén az lett volna kézenfekvő, ha irodalmi vagy nyelvészeti témájú előadást választok. Kínálja magát Esterházy Péter kötetnyitó, lebilincselő szövege, amely a szavak csodálatos életéből merít – ez volna hát az irodalom, és az ember kísértve, sőt felhíva érzi magát, hogy ne is tudományos írásnak, bocsánat, előadásnak, hanem szép- (ha néha csúnya is) irodalmi szövegnek tekintse,

de hát „az úri és/vagy közszolgálati hely”, meggyűlölt. S megadatik nekem, hogy magamban kuncogjak: a kötet végén az angol rezümé alig több, mint az előadás egyszeri spanyol tolmácsleányának velős summája: „Igen. Azt hiszem, az irodalomról beszélt.” Vagy választhatnám Nádasdy Ádám ezúttal nem költő, hanem nyelvész (mintha a kettő benne nem egyelényegű lenne) előadását a nyelvek csodálatos életéről, amint a tőle megszokott módon lép túl a jólnevelt „ejnye-bejnye” nyelvészeten, s közben – az intertextualitás nagyobb dicsőségére – kifejezi egyet nem értését Esterházy Péter romantikus nyelvfelfogásával. (Nocsak!?)

Nem fogom, nem is tudnám kontrasztív vizsgálatnak alávetni az író és a (szintén író) nyelvészt. Ehelyett egy olyan tanulmányt kívánok közelebbről bemutatni, amelynek segítségével talán magához az ME eszményéhez juthatunk egy lépéssel közelebb. Nyíri Kristóf egyenesen nekünk szegezi a kérdést: „Lehetséges-e enciklopédikus tudás a 21. században?” Ha lehetséges, akkor feltehetően kíváncsi is, sugallja az előadó, és az olvasó sejtetheti, hogy a válasz minősített igen lesz – pikáns volna, ha épp az ME lapjain fogalmazódna meg önnön fölöslegességének gondolata.

Nem is a válasz az igazán érdekes tehát, hanem a miérték és a hogyanok. Miért merült fel az enciklopédikus (vagyis „teljes körűen ne-

velő”) tudás igénye a kultúrtörténetben? Hogyan bontakozott ki az enciklopédia mint művelődési forma? Miért volt elengedhetetlen ehhez a könyvnyomtatás feltalálása? Hogyan osztotta föl a felvilágosodás az addig egységben tekintett tudományokat? Miért kíván a modern ember visszatérni a megosztatlansághoz, legyen bár szó tudományról avagy művészetről? S hogyan gondolhatjuk egyáltalán, hogy értelme van még olyan szavainknak, mint az „egyetemes” vagy a „tudás”?

Tény, hogy „enciklopédikus elméleti tudás *egyetlen elmében* semmiképpen sem lehetséges”. Nyíri ezért az effajta tudás *elmén kívüli* lehetőségeit értékeli tanulmánya utolsó részében. Izgalmas internetes kísérletet mutat be, amely az MTA Filozófiai Kutatóintézetének irányításával bontakozik ki (lásd www.enc.hu), s célja annak feltérképezése, hogy a különféle szakterületek milyen mértékben átjárhatóak a 3. évezred hajnalán, és milyen az elmélet és a gyakorlat, valamint a szó- és írásbeliség, illetve a képiség viszonya. Nyíri az enciklopédikus tudást a képi gondolkodáshoz köti. Közben megerősíti az ME enciklopédikus vállalkozásának interdiszciplináris voltát: egy sor korábbi tudományos és képzőművészeti előadásra hivatkozik. A konklúzió, mint már megelőlegeztem, pozitív tartalmú: igenis szükség van az enciklopédikus tu-

dásra, ám újra kell értelmeznünk ezt a kifejezést. Egyetlen elme sem fogadhatja be a tudás teljességét, de kell, hogy az „enciklopédikus gyakorlati tudásban” megszerezze a modern műveltség minimumát. Így kerül egy kötetbe a tudomány, a jog, a közgazdaságtan és a „hagyományos” kultúra.

Ehhez a – bocsánat! – *enciklopedagógiai* célhoz járul tehát hozzá a harmadik ME-kötet az eddig megszokott igényes formában és érthető alapossággal. Szaporodnak a világítótoronyok. Kérjük a következőt!

FEJÉRVÁRI BOLDIZSÁR

(Szerkesztette Hitseker Mária és Szilágyi Zsuzsa, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 2004, 384 oldal, ármegjelölés nélkül)

A Magyar Természettudományi Múzeum új szárnya

Vajon sok vagy kevés múzeuma van Magyarországnak? A választ e kérdésre leginkább a fogalom definiálása befolyásolja. Ám kívánhat-e egy *értelmiségi polgár* üdvösebbet, mint laktanyából múzeumot? Mert ez történik napjainkban az egykori Pest határán, az Orczy-kerttől innen, az Örökimádás templomán túl, az egyetemi Fűvészkert szomszédságában: a Ludovika téren.

Ez év szeptemberéig a kiállítótér csupán az egykori Lovarda épületéből állt, amelyben elsősorban a Noé bárkája, a mamut, az élőhelyeiken megörökített, kitömött állatok, valamint az önállóan használható ismeretterjesztő táblák és a különféle közösségi foglalkozásokra alkalmasá tett belső terek jelentették a vonzóerőt. Ez sem volt kevés, s aki netalán még emlékezik a Magyar Nemzeti Múzeum egykori kétalakos dinoszaurusz-élőképére, annak már ez is egyenesen a dúslakodást jelenthette. Az épületegyüttes birtokbavétele azonban nem állt meg itt: az ősz kezdetén szenzációszámba menő kiállítással vehette birtokába múzeum és közönsége az újonnan felépített kiállítási tereket.

A minőségi ugrást már az instaláció különlegessége is aláhúzza. A látogató a pénztárak előtt azonnal szembesül a feje fölött látható bálnacsontváz monumentális méreteivel, s amíg ezt csodálja, észre sem veszi, milyen hosszú a jegyváltásra váró sor. Innen jobbra nyílik az első számú érdekesség, amely egyaránt elbűvöl idősebbet s fiatalabbat. A kiállítási csarnokhoz ugyanis egy szűk folyosón keresztül lehet eljutni, amely a korallzátonyok élővilágát modellezi. Kettős meglepetés éri az ide érkezőt. A falon akváriumokban a tenger élővilágának egy része, nyilvánvalóan a kisebb méretű egyedei, *élőben*. A lába alatt viszont majdnem másfélszáz négyzetméter tenger te-